

Doporučení 1: Motivace žáků k četbě

Nedostatečná motivace žáků má přirozeně řadu příčin a souvislostí. Ze zjištění České školní inspekce⁸⁷ vyplývá, že na ni středoškolské učitelé upozorňují a považují ji za významnou překážku omezující výkon učitelské profese. Současně s tím ale Česká školní inspekce poukazuje na skutečnost, že příčiny malé úspěšnosti žáků jsou hledány primárně (či pouze) u žáků. Na straně škol chybí reflexe vlastních nedostatků a posouzení míry invence, kterou vkládají do procesu vzdělávání žáků.

V souvislosti se čtenářskou gramotností nejčastěji zaznívá, že žákům chybí motivace ke čtení, souvislejší texty ve výuce jsou pro ně neatraktivní, preferují jednoduchou textovou formu, kterou uplatňují převážně v rámci svých mediálních a online aktivit (typicky na sociálních sítích), a je tak velmi obtížné vzbudit v hodinách zájem žáků a získat je pro práci s texty.

U slabých žáků s nízkou úrovní čtenářské gramotnosti není možné očekávat, že budou pro čtení a rozvoj čtenářských aktivit ve školním prostředí motivováni a pozitivně naladěni, neboť jde o žáky, kteří v této oblasti často bojují s nedostatkem sebevědomí a strachem z chyby. Čtení pro ně může představovat aktivitu, kterou mají úzce spojenou se školním neúspěchem, negativními prožitky či frustrací, což nepříznivě ovlivňuje sebepojetí a postoj ke čtení jako takovému.

Motivační složka rozvoje čtenářské gramotnosti by tak měla být postavena zejména na budování důvěry žáků ve vlastní schopnosti a ověřování si smysluplnosti vynakládaného úsilí. Pokud si žáci středních odborných škol budou umět odpovědět na otázku, k čemu jim rozvoj čtenářské gramotnosti bude v životě užitečný, a zažijí při čtení ve výuce úspěch, dostaví se nejen pocit uspokojení, ale také odhodlání znovu to zkusit.

Pro zvyšování motivace dospívajících slabých čtenářů se nejen v zahraniční praxi doporučují postupy, které jsou založeny na posilování vnitřní motivace a přebírání odpovědnosti za vlastní učení:

- povzbuzovat žáky, aby přemýšleli o tom, jak čtou, v čem se musí zlepšit, co jim funguje,
- úzce propojovat čtenářské cíle s běžným životem žáků, vzdělávacím oborem a aktuálními tématy,
- znát zájmy žáků (včetně jejich ne/čtenářských návyků), což učitelům usnadní výběr materiálů,
- zohledňovat genderové odlišnosti (specifikům v rozvoji čtenářské gramotnosti chlapců, zejména na úrovni motivační, je v zahraničních zdrojích věnována poměrně značná pozornost),
- poskytovat žákům oporu a dostatek času k veškerým aktivitám souvisejícím se čtením,
- poskytovat žákům zpětnou vazbu o jejich pokroku a oceňovat úsilí.

Motivace je nezbytnou a určující podmínkou zdárného rozvoje čtenářské gramotnosti. Žáci musí být přesvědčeni o tom, že plynulé čtení, rozšiřování slovní zásoby, čtenářské strategie, práce s texty v odborných předmětech apod. jsou pro ně skutečně přínosem.

Řada výzkumů totiž dokládá, že pokud jsou žáci motivováni, pouštějí se i do čtení textů, které jsou pro ně obtížné (mnohdy už v rovině dekodování, obsahují-li například neznámé odborné výrazy, vnitřně členěné věty, trpný rod apod., tj. znaky typické pro odborný text). Také se například ukazuje, že práce s jednoduššími texty je pro žáky sice méně náročná, ovšem nepřináší jim mnoho příležitostí pro získání potřebných čtenářských dovedností. Vhodné je tak volit texty náročnější, ovšem pouze za podmínky poskytnutí pomoci při práci s nimi.⁸⁸

Doporučení 2: Aktivizace žáků ve výuce

Rozvíjení čtenářské gramotnosti ve výuce přináší středním odborným školám příležitost zařazovat do hodin všeobecných a odborných předmětů více metod aktivního učení, které jsou se čtením spojeny. Česká školní inspekce opakovaně upozorňuje na to, že výuka (nejen) v nematuritních oborech je především o aktivitě učitele a jen částečně o aktivitě žáka. To očekávaně vede k nižšímu zájmu žáků o výuku a vyššímu výskytu žáků, kteří se do ní nezapojují. Častěji je preferováno probírání učiva a méně se pozornost soustředí na učení žáků, a to právě i v oborech se závěrečnou zkouškou, kde je průměrně menší počet žáků ve třídě a vzdělávací proces není zakončen maturitní zkouškou.⁸⁹

⁸⁷ *Vzdělávání ve středních školách s vysokou mírou neúspěšnosti žáků ve společné části maturitní zkoušky – Tematická zpráva.* (2018). Česká školní inspekce. Praha, s. 24. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-ve-strednich-skolach-s>.

⁸⁸ Kafková, M. (2019). *Oborové čtení ve výuce zeměpisu: přístupy učitelů v širším kontextu.* Disertační práce. Přírodovědecká fakulta. Univerzita Karlova. Praha. s. 44–46.

⁸⁹ *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019. Výroční zpráva ČŠI.* (2019). Česká školní inspekce. Praha.